

EI-ORTODOKSIN TALOUSMIEHEN LISÄKOMMENTTI MARKO AMPUJAN PUHEENVUORON LEHDESSÄ 2/2007

En ole ortodoksi termien käytön suhteen, mutta vastustan niiden virheellistä käyttöä. David Hesmondhalghin kirjan vuoden 2007 selvästi uudistettua painosta lukiessa *cultural industries* -termin kääntäminenkin tulee entistä monimuotoisemmaksi. Näin jälkiviisaana kääntäisin Hesmondhalghin haastattelussa vilahtelevat termit paikoin kulttuuriseksi (tekstien tai sanojen) tuotannoksi, paikoin kulttuuriseksi aloiksi ja jossain kohdin jopa tuotteistetuksi kulttuuriksi. Myös kulttuurin tarjonnan talous -käännöstä voisi käyttää. Hän korostaa kirjansa uudessa versiossa aiempaa enemmän kulttuurin talouden symbolista luonnetta, joten paikoin voisi jopa ajatella rohkeasti termiä symbolisen (kulttuurin) tarjonnan taloudesta. Hesmondhalgh on korostetusti tarjontapuolen analyttikko eikä kovin kiinnostunut kysynnästä.

Hesmondhalgh käyttää termiä hieman monimielisesti, mutta ei teollisuuden korvikkeena. Hänen lievä yhteytensä kriittiseen teoriaan pitäisi käännöksessä tuoda esiin jollakin muulla adjektiivilla kuin teollisella. Uuden kirjan kulttuurin ydinalojen määritelmä auttaa vain vähän. Hesmondhalgh on ennen kaikkea mediakulttuurin tutkija, ja sanoo kirjansakin keskittyvän vain ydinalojen talouteen eli erilaisten tekstien tuotannon ja välityksen ilmenemismuotojen näkökulmaan. Kun olen yrittänyt pohtia erityisesti arkkitehtuurin, visuaalisen viestinnän ja muotoilun taloutta, tuntuu hänen näkökulmansa erityisen rajalliselta. Marko Ampujan kommentissaan mainitsevat Bernhard Miègen ja Grenoblen koulukunnan haluaisin apuun vasta, jos saisin jostain käsiini hänen ranskankielisen alkuperäisversionsa. Toki Miègen lähtökohta on lähempänä taloustieteilijän ymmärrystä.

Sitten toiseen tarjontapuolen kaveriin, Theodor W. Adornoon. Myönnän, että olen allerginen teollisuus-sanana ylikäytölle suomen kielessä, varsinkin kun Adorno itse suositteli ilmaisunsa ei-sananmukaista ymmärtämistä. Adornolle olennaisinta oli tuotteistaminen, eikä se oliko tuote aineellinen (= tavara) vai palvelunomainen.

Toimiala-sana itsessään sisältää tuotteistamisen ainakin taloustieteilijälle. Se ei siis ole pelkästään tekninen, neutraali termi. En ole toki mikään Adorno-spesialisti, mutta itselleni tärkeää Adornon *Kultur Industrie* -termin ymmärtämisessä on sen tietty ironisuus. Ja ironia on tyyllilajeista vaikeimpia kääntää. Huumorina minustakin voi hyvin olla paikallaan teollisuussanan yhdistäminen kulttuuriin silloin tällöin, mutta koko ajan käytettynä ironia katoaa.

Toimiala-sanalle voi myös yrittää antaa Adornon yhteyteen sopivan suomalaisen soinnin. Jos itse joutuisin kääntämään Adornon edellä mainitun alkupe-

räisen tekstin tänään, käyttäisin ehkä pelkäksi toimialaksi tyypistetyn kulttuurin (myös madallettu, pelkistetty tai alistettu käy tähän adjektiiviksi), tuotteistetun kulttuurin tai kulttuurisen tuotannon tai kulttuuristen markkinoiden termejä ainakin suluissa, jos Ampujan kaipaama sananmukainen yhteys kriittiseen teoriaan halutaan säilyttää. Sellaisenaan vanha käänös antaa suomalaiselle lukijalle vinon mielle yhteyden teollisuuteen, varsinkin kun nuoremmat lukijat nykyään eivät enää taida lukea saksan kieltä. En ole nähnyt yhtään Adornon käännöstä englanniksi, jossa puhuttaisiin *manufacturingista*. Englanninkieliset lukijat eivät siis voi tehdä virhepäätelmää, että Adorno tarkoittaisi pelkästään teollisuutta. Suomalaisen korvaan soisi minusta Ampujan tökeröksi nimittämä otsikko oikein hyvin esimerkiksi seuraavasti ”Pelkäksi tuotteeksi/toimialaksi madallettu kulttuuri – valistus joukkohuijauksena”. Myös Adorno-ortodoksian kaipaama henki olisi silti tallella.

Käänösongelma on kuitenkin pientä asian poliittisen merkityksen kannalta. Kehnoilla termeillä on helpompi tehdä kehnoa politiikkaa. Pitäytymällä Adornon vanhassa, mielestäni vinossa käänöksessä vaikeutetaan nykyisten kulttuurin taloudelle alistamisen muotojen hahmottamista teksteistä. Suurempaa huolta herättää kuitenkin esimerkiksi luovuus- ja huippu-sanojen taktinen käyttö kulttuurin taloudessa nykyään meilläkin. Ampujankin mainitsemat *creative industries* eli luovat alat ovat minusta puhdasta poliittista hypetystä, jota on yritetty Suomessakin markkinoida toki hieman eri taktisin perustein kuin Britanniassa. Termillä ei ole kunnan käsitteellistä tai taloudellista perustaa vaan se pohjautuu ensisijassa poliittis-taktisiin kuvioihin eräissä anglosaksisissa maissa. Britanniassa Blairin hallitus markkinoi sen tunnuksena, jolla haluttiin korostaa pesäeroa vanhan Labourin (ja erityisesti suur-Lontoon Labourin) *cultural industries* -tunnukseen (jota Hesmondhalgh käyttää edelleenkin, toki hieman eri vivahdeperustein). Kiinnostavaa kyllä, *creative industries* -termin hohde on himmennyt, mutta vasta kun asianomaisten alojen osuus BKT:sta on alkanut laskea Britanniassa viime vuosina 90-luvun lopun nousun jälkeen. Olen yrittänyt kirjoittaa kritiikkiä käsitteen käytöstä – tunnustettakoon vaihtelevalla menestyksellä – useassakin yhteydessä, jolloin olen pyrkinyt huomioimaan osin myös käsitteen kysyntäpuolen (ks. esim. Alanen 2007).

Lähteet

- Hesmondhalgh, David (2007) *The Cultural Industries*, 2nd Edition, Sage.
Alanen, Aku (2007) What's wrong with the concept of creative industries.
http://www.framework.fi/6_2007/locating/artikkelit/alanen.html.